

ISO-8601 Aikamääreet ja KAM-sektorin yhteinen suositus standardin käytöstä

Yhteenveto AHAA-kuvailussa käytössä olevista EDTF-pohjaisista merkinnöistä ja niiden soveltamisesta uudistettuun ISO-8601 standardiin. Koonnut mhe 3.9.2019, päivitetty 29.11.2019.

AHAA-kuvailu ja aikamääreet

Arkistokuvailun kuvailusäännöt ovat vuodelta 1997 eikä uuden arkistokuvailun käsitemallin mukaisia kuvailusääntöjä ole vielä koottu. Kuvailusääntöjen yhteydessä tulee ottaa tarkemmin kantaa mm. Yksittäisen aikamääreen antamiseen ja eri tarkkuustasojen ajanilmauksien käyttöön (Tapaus kuukauden ja vuoden esittäminen vs. complete representation) arkistokuvailussa tuotettaville ISO-8601 osan 2 mukaisille ja joissain tapauksissa tarkenteita sisältäville aika-arvoille.

AHAA-kuvailussa ei oteta kantaa date/time tyyppiisiin ajanilmauksiin, eikä käytännössä käytetä tekstimuotoisia ajanilmauksia tai pystytä merkitsemään ajankohtia ennen ajanlaskun alkua. Kevät/kesätyypiset tai viikko, päivä vuodessa tyyppiset ilmaukset eivät myöskään ole käytössä. Aikamääreet annetaan käyttöliittymässä hyödyntämällä aikamääreiden valikkoa. Järjestelmä tuottaa eräissä tapauksissa (esim. tekninen tunniste, automaattisesti generoidut elinkaaritapahtumat) ajan kuvauksen automaattisesti. Silloin aikatiedot merkitään aina päivämäärän tarkkuudella eikä ajan roolia erikseen esitetä.

Suurin osa annettavista aikamääreistä on käytössä vain AHAA-järjestelmän sisällä ja jos siirrytään linjaamaan elementtitason merkintäohjeita ne ovat mielekkäitä ehkä vain Toimijakuvailun aikamääreissä ja Aineiston kuvailun aikamääreissä sekä joissain tapauksissa Aineiston käyttörajoituksen voimassaoloajan yhteydessä. Takautuvan arkistokuvailun kontekstissa ei ole mielekkästä määrittää date-time tyyppisiä sääntöjä, nämä tämän tyyppiset kellonajan sisältävät merkinnät ovat merkityksellisempiä esim. syntysähköisen aineiston tai pitkäaikaissäilytyksen metatiedoissa, mutta yleisesti myös esimerkiksi elinkaaritapahtumien ja lokitietojen kirjaamisessa sähköisissä järjestelmissä.

Aikamääreet annetaan AHAA-kuvailussa kaikissa tapauksissa alku- ja loppuajankohtana (time interval), jotka järjestelmä erottaa toisistaan "/" – merkillä.

AHAA luo aikamääreet väliviivoin "2019-09-02/2019-09-02" (extended format- vaatimus).

AHAA käyttää vanhempaa "uu-"merkintää (unspecified) sekä "?"-merkintää (uncertain)

Aikamääre muodostetaan AHAA:ssa tarkimmassa muodossa (complete presentation), jolloin se sisältää sekä vuositiedon, kuukaudet että päivän. Tästä poikkeuksena epävarman ("?" uncertain) vuoden antaminen (kun ei oteta kantaa kuukauteen tai päivään).

Avoin alku- tai loppu-aika on merkitty AHAA:ssa "unknown/open" ja ihmislukuisena "-". Standardissa merkintä ".." vastaa määrittämätöntä (unknown) ja tyhjä avointa aikamäärettä (open)

esim. <unitdate label="Ajallinen kattavuus" normal="unknown/open">-</unitdate>

Tässä huomattava, että jos merkintää ".." on käytetty ennen tai jälkeen päivämäärän se tarkoittaa aikaisintaan/viimeistään.

AHAA:ssa ei käytössä tarkenteita arvioitu (approximate "~") eikä epävarma ja arvioitu (uncertain and approximate "%").

Näitä merkintöjä on syytä tarkastella siirtotiedostojen päivittämisen yhteydessä, jotta ne vastaavat paremmin yhteisesti KAM-sektorilla käytettäviä merkintätapoja ja toisaalta uudistettua ISO-8601 Standardia.

Arkistokuvailun siirtotiedostot

Arkistokuvailun siirtotiedostomuodoissa EAD3 ja EAC-CPF voidaan esittää niin iso-8601 muoto kuin jokin ihmisluettava merkkijonokin. AHAA:ssa tuotettu aineistokuvailussa molemmat tavat, siten että AHAA:n käyttöliittymässä esitettävä merkkijono tulostetaan edtf-muodon ohella myös siirtotiedostoon. Toimijakuvailussa tarjotaan vain edtf-muoto, sillä metatietojen hyödyntäjät tekevät itse omat aikanormalisointinsa (aikamääreiden laventaminen indeksointia ja hakutoimintoja varten) ja määrittävät myös näiden aikatietojen ihmislukuisen esittämistavan.

Esimerkit nykytilasta:

EAD3:

```
<unitdate label="Ajallinen kattavuus" normal="1991-uu-uu/1991-uu-uu">xx.xx.1991-xx.xx.1991</unitdate>
```

EAC-CPF:

```
<existDates><dateSet><date localType="http://rdaregistry.info/Elements/a/P50121"
standardDate="1876?"/><date localType="http://rdaregistry.info/Elements/a/P50120"
standardDate="1928-uu-uu"/></dateSet></existDates>
```

Ajatuksia KAM-sektorilla tuettavista piirteistä liitteen A- mukaisiin profiiliasoihin

Extended format Level 0			
	A.4.2 Date	complete presentation *	
		reduced presentation: year precision *	
	A.4.4 Time interval	calendar day precision	
		calendar year precision *	
Extended format Level 1			
	A.5.2 Extended Year	negative calendar year * (ei tuettu 8601:1 four digit vuosiluvuissa)	
	A.5.4 Qualification		Tuettavien tarkenteiden määrittely!
		qualification of complete date *	
		qualification of specific calendar year*	
	A.5.5 Unspecified Digits	(Kaikissa level 1 vaihtoehdossa tulee antaa vuosiluku tai sen osa)	
		9.2.1.1 a	"1980-12-XX"
		9.2.1.1 b	"1980-XX-XX"

Kommentoimut [mhe1]: ahaassa lisäksi mahdollisuus tämäntyyppisessä aikamääreessä antaa esim. "1985-XX-12"

		9.2.1.2 c (reduced precision)	"191X" "19XX"
	A.5.6 Extended interval		Tuettavien tarkenteiden määrittely!
		unknown start or end	"../1980-12-24" "1980-12-24/.."
		open start or end	"/1980-12-24" "1980-12-24/"
		Qualification of date in time intervals (complete qualification).	
		Unkown or open start or end time intervals with qualification.	
Extended format Level 2			Ei toistaiseksi tarvetta tukea usean aikamääreen antamista samassa edtf-rivissä (6.1 ja 6.3 d).
	A.6.5 Set representation		
		Range element expansion 6.3 a ja 6.3 b. (viimeistään, aikaisintaan)*	"..1981" "..1981" "..1981-12-24"
	A.6.6 Qualification		Tuettavien tarkenteiden määrittely!
		8.4.4 ja 8.4.5 *	"1981-12?-11"
		10.3.3 (yksittäisen aikaosan tarkentaminen, onko tässä jotain rajoituksia?)	
		10.6 (kokonaisen aikamerkinän tarkentaminen, koskeeko kaikkia tarkenteita vai vain esimerkissä olleita?)	
	A.6.7 Unspecified digits		
		anywhere in time component	

*) Ei toteutettu AHAA:ssa ollenkaan tai kaikin osin standardin esittämässä asiayhteydessä, mutta olisi hyvä olla yhteisissä palveluissa tuettuna

Ajan tarkkuuden ilmoittaminen AHAA:ssa

Näihin tässä esitettyihin esitys- ja indeksointitapoihin tehdään tarkennuksia, joten tässä esitetty taulukointi esittää nykytilan syksyiltä 2019.

Tarkkuus valitaan valintalistasta ajanjakson alku- ja loppuajankohdalle erikseen:

Ajan tarkkuus

Annetut aikatiedot ovat tarkkoja	▼
Aikaa ei tiedetä	
Annetut aikatiedot ovat tarkkoja	
Vuosi epävarma	
Päivämäärä epävarma	
Päivä epävarma	
Kuukausi epävarma	
Vuosikymmen tiedetään	
Vuosisata tiedetään	
Aikaisintaan	
Viimeistään	

Näille on määritelty vuosina 2014/2016 käsittelysäännöt edtf:n muodostamiseksi, ihmisluettavan merkkijonon luomiseksi ja järjestelmän sisäisiin aikamääreiden lavennoksiin ("indeksointi").

Aikamääreiden käyttö arkistokuvailussa

Käytännössä AHAA-arkistokuvailussa yhteinen tarkempi ohjeistus on tuotettu vasta toimijakuvailussa, jossa määritely tarkemmin edtf-roolien valintaa. Tässä taulukoinnissa lähteenä AHAA-palvelun sisäisiä ohjeistuksia: Toimijan kuvailu AHAA-järjestelmässä ohje v1.1 ja AHAA-säännöt julkaisuversio 1.2. Näitä dokumentteja ei ole julkaistu.

Vuoden 1997 kuvailusäännöissä määritetään vuosiluku-tarkkuus niin arkistonmuodostajan kuin aineistonkin kuvailussa- vain yksittäisen asiakirjan tasolla ohjeistettu merkitsemään päivämäärä. Näissä säännöissä luovutuksen ajankohta ei ole pakollinen tieto. Monissa muissakin kuvailukohteissa voidaan ilmoittaa ajankohtia osana muuta tekstimuotoista kuvailua. Siten näiden sääntöjen hyödyntäminen aikamääreiden iso-8601 käytön ohjeistuksessa ei ole mielekäästä. Arkistokuvailun kuvailusäännöt tullaan uudistamaan lähivuosina.

AHAA-Arkistokuvailussa edtf-muotoisia ajanjakson ilmauksia käytetään seuraavissa tietoelementeissä:

Kuvailuun liittyvät ajanilmaukset	Suhteisiin liittyvät ajanilmaukset
AI03 Aineiston aika	AI14/TJ23 Aineisto - Toimija

HAV4 Hävitysaika	AI15/TO06 Aineisto - Tehtävä
KR9 Rajoituksen aika	AI44/HT06 Aineiston - Ajallinen ilmiö
IL20 Ilmentymän aika	AI60 Aihe (Aineiston suhde eri entiteetteihin)
TJ02 Toimijan aika	TJ18 Ammatti, arvonimi ja oppiarvo (Toimija - Asiasana)
TO01 Tehtävän aika	TJ37 Toiminta (Toimija - Asiasana) (tästä mahdollisesti poistumassa ajanilmaus)
PA01 Paikan aika	TJ19/TO13 Toimija - Tehtävä
HT01 Ajallisen ilmiön aika	TJ21 Toimija – Toimija
LU02 Luovutusaika	TJ09/PA08 Toimija – Paikka
SE02 Luovutuserän aika	TJ25/HT07 Toimija - Ajallinen ilmiö
ELI3 Elinkaaritapahtuman aika	TO14/HT08 Tehtävä - Ajallinen ilmiö
NR5 Näyttörajoituksen aika	PA09 Paikka – Paikka
NIM3 Nimekkeen ajallinen kattavuus	Lisäksi sukupuolen aika TJ03
TONI3 Nimen aika	
TUN4 Tunnisteen ajallinen kattavuus	